

Energetska sigurnost kao prioritet nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske u 21. stoljeću

Šunjić, Petar

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:374907>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

Petar Šunjić

**ENERGETSKA SIGURNOST KAO PRIORITET
NACIONALNE SIGURNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE U 21.
STOLJEĆU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

**ENERGETSKA SIGURNOST KAO PRIORITET
NACIONALNE SIGURNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE
U 21. STOLJEĆU**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ružica Jakešević

Student: Petar Šunjić

Zagreb
siječanj 2024.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam diplomski rad Energetska sigurnost kao prioritet nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske u 21. stoljeću., koji sam predao na ocjenu mentorici izv. prof. dr. sc. Ružica Jakešević, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16.-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Petar Šunjić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TEORIJSKI OKVIR	3
2.1. Osnove nacionalne sigurnosti.....	3
2.2. Koncept energetske sigurnosti.....	4
2.3. Postupak sekuritizacije	6
2.4. Energetska tranzicija	7
3. METODOLOŠKI OKVIR.....	10
4. ENERGETSKA SIGURNOST EUROPSKE UNIJE	12
5. POLITIKA REPUBLIKE HRVATSKE NA PODRUČJU NACIONALNE I ENERGETSKE SIGURNOSTI.....	16
5.1. Strateški okvir nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske	16
5.1.1. Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske 2002.	16
5.1.2. Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske 2017.	18
5.2. Energetska sigurnost u kontekstu strateškog okvira energetskog sektora Republike Hrvatske	21
6. RASPRAVA	23
7. ZAKLJUČAK	29
Popis literature.....	31

1. UVOD

Danas, više nego ikad, svjedočimo poteškoćama na europskom energetsom tržištu koje su izazvane, među ostalim, ruskom vojnom agresijom na Ukrajinu koja je poremetila svjetske gospodarske tokove na području energetike što se očituje kroz nestabilnost cijena i otežanu dostupnost energenata. Prekomjerna ovisnost Europske unije, uključujući i Republiku Hrvatsku, o uvozu energenata iz Rusije, kao i povećanje cijena prirodnog plina i električne energije pažnju usmjerava na dimenziju energetske sigurnosti, zaštitu energetske infrastrukture (proizvodnja, opskrba, zalihe...) i energetske tranziciju. Zbog ovisnosti brojnih djelatnosti i usluga o energiji, kao i zbog činjenice da je energetika zamašnjak razvoja gospodarstva, energetske sektor je iznimno osjetljiv na ugroze te se energetska sigurnost sve više ugrađuje u nacionalne sigurnosne politike. Uz to, energetske sektor jedan je od sektora nacionalne kritične infrastrukture kako to definira Zakon o kritičnim infrastrukturama (Hrvatski sabor, 2013). Stoga je energetska sigurnost važno političko područje djelovanja.

Predmet ovoga istraživanja je energetska sigurnost kao preduvjet razvoja suvremenih država, kao što je i Republika Hrvatska te s tim povezana zaštita energetske infrastrukture (proizvodnja, opskrba, zalihe...). Energetska sigurnost i zaštita kritične infrastrukture izravno utječu na strategije i politike nacionalne sigurnosti, jer se nacionalna sigurnost može definirati kao zaštita i promicanje određenih nacionalnih interesa, uključujući nesmetano i neprekinuto korištenje energetske resursa (Tatalović, 2008: 129). Krovni strateški dokument na području sigurnosti u Republici Hrvatskoj – Strategija nacionalne sigurnosti – navodi da je energetska sigurnost i osiguravanje stabilne opskrbe energentima po prihvatljivim cijenama jedan od temeljnih preduvjeta razvoja suvremenih država (Hrvatski sabor, 2017).

U radu se analiziraju odgovori na istraživačko pitanje: Postoji li u Republici Hrvatskoj razrađen koncept energetske sigurnosti iz perspektive nacionalne sigurnosti? Također, u radu se analizira je li se i u kojem opsegu promijenio „status“ energetske sigurnosti u konceptu nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. Analiza u radu temelji se na longitudinalnom praćenju razvoja koncepta okvira energetske sigurnosti u razdoblju od donošenja prve Strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske do danas i to na primjeru do sada usvojenih strategija nacionalne sigurnosti 2002. i 2017. godine. Mjere u postizanju energetske sigurnosti osim strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske definiraju i sektorske strategije u području energetike te su i ti dokumenti uzeti u razmatranje.

Za ovo istraživanje značajno je i područje energetske tranzicije koja je uključena u strateški i zakonodavni okvir Republike Hrvatske. S obzirom na rastuću svijest o sigurnosti

opskrbe energentima, ali i zaštitu okoliša i potrebi ublažavanja posljedica klimatskih promjena, energetska tranzicija postaje područje interesa za osiguranje energetske sigurnosti.

Uz uvod, metodološki okvir i raspravu, rad je konceptualno podijeljen u tri dijela. U teorijskom dijelu se, na temelju pregleda predmetne literature, obrađuju osnovni pojmovi vezani za nacionalnu i energetske sigurnost, sekuritizaciju opskrbe energentima i energetske tranziciju. U dijelu koji obuhvaća područje energetske sigurnosti unutar Europske unije dan je pregled aktivnosti koje se poduzimaju radi osiguranja energetske sigurnosti i energetske tranzicije zajedničkim europskim djelovanjem. U trećem dijelu analizira se politika, odnosno strateški okvir na području nacionalne i energetske sigurnosti Republike Hrvatske. Zaključno poglavlje sinteza je svih dijelova rada radi odgovora na postavljene hipoteze.

Vojna intervencija Ruske Federacije u Ukrajini 2022. godine dovela je do novih okolnosti na energetskom tržištu, smanjenje opskrbe država članica Europske unije prirodnim plinom iz Ruske Federacije i velikih cjenovnih oscilacija energenata što je negativno utjecalo na gospodarstva i građane. Time su sukob i sankcije Europske unije usmjerene protiv Rusije rezultirali preispitivanjem dimenzije energetske sigurnosti. „Rusija je započela rat ne samo protiv Ukrajine, nego i protiv europske energetske sigurnosti i gospodarstva“ riječi su predsjednice Europske komisije Ursule von der Leyen (European Commission, 2023a: 4). U tom kontekstu, na razini Europske unije i na nacionalnoj razini provode se aktivnosti za ublažavanje posljedica energetske krize i povećanja energetske sigurnosti kroz energetske tranziciju.

S obzirom na to da je fokus interesa pozicioniranje energetske sigurnosti u okviru nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, radom se želi pridonijeti razumijevanju potrebe za daljnjim razvojem i osnaživanjem koncepta energetske sigurnosti u okviru nacionalne sigurnosti te potaknuti daljnja istraživanja s ciljem definiranja aktivnosti i mjera za povećanje otpornosti Republike Hrvatske na poremećaje u energetskom sektoru kao doprinos energetske i nacionalne sigurnosti.

2. TEORIJSKI OKVIR

2.1. Osnove nacionalne sigurnosti

Sigurnost se smatra temeljnom ljudskom potrebom koja obuhvaća zaštitu od različitih prijetnji koje bi mogle ugroziti život, dobrobit ili stabilnost pojedinca, društva ili zajednice. Budući da sigurnosne politike utječu i na svakodnevicu, proučavanje sigurnosti zaokuplja znanstvenu i širu javnost. Sigurnost je „temeljna (strukturna) i najvažnija pretpostavka opstanka i razvoja čovjeka i društva od davne prošlosti do danas“ (Tatalović i dr, 2008: 8). Materije, pojave, procesi i živa bića koja svojim postojanjem ugrožavaju ljude, društvene poretke, materijalna dobra i ekološke sustave izvor su sigurnosnih prijetnji i kao takvi su dio čovjekova okruženja (Tatalović i Bilandžić, 2005: 16).

Radi „zaštite konstitutivnih elemenata države, teritorija, stanovništva, sustava vlasti“ uspostavljaju se sustavi nacionalne sigurnosti (Tatalović i Malnar, 2023: 61). Četrdesetih godina 20. stoljeća, Lippmann o nacionalnoj sigurnosti navodi „da je nacija sigurna kada ne mora žrtvovati svoje legitimne interese radi izbjegavanja ulaska u rat i kada ih je sposobna, ako je izazvana, očuvati vođenjem rata“ (Tatalović i dr, 2008: 17, citat prema Lippmann, 1943: 32). S vremenom pojam nacionalne sigurnosti poprima konkretniji sadržaj te podrazumijeva „ukupnost političkih, vojnih i gospodarskih napora koje su vlade morale poduzeti kako bi ostvarile svoju unutarnju i vanjsku sigurnost“ (Tatalović i dr, 2008: 19).

Isključivo vojno i političko područje te prijetnje koje dolaze u obliku vojnog ugrožavanja drugih država predstavljaju tradicionalno određenje nacionalne sigurnosti (Bilandžić, 2012: 51). Međutim, paradigma sigurnosti se mijenja i u državama zapadne demokracije, uključujući i Hrvatsku, primjećuje se odmak od tradicionalnog poimanja nacionalne sigurnosti što podrazumijeva sustavno uključivanje sve raznovrsnijih subjekata koji sudjeluju i pridonose jačanju nacionalne sigurnosti (Pokaz, 2019: 30).

Osamdesetih godina 20. stoljeća područje sigurnosnih studija se, prema Kopenhaškoj školi, proširilo. Uz tradicionalnu – vojnu sigurnost, identificirane su društvena, politička, ekonomska i ekološka sigurnost (Emmers, 2010: 134). Slijedom toga koncept sigurnosti proširen je novim referentnim objektima, a ovisno o kategoriji sigurnosti identificirani su sljedeći referentni objekti: „država (vojna sigurnost); državna suverenost ili ideologija (politička sigurnost); nacionalna gospodarstva (ekonomska sigurnost); kolektivni identitet (društvena sigurnost); vrste i staništa (ekološka sigurnost)“ (Emmers, 2010: 134, cit. prema Buzan i dr, 1998).

2.2. Koncept energetske sigurnosti

Promjenama u globalnom društvu, kao i intenziviranjem razvoja novih tehnologija, stvaraju se novi oblici ugrožavanja nacionalne sigurnosti, a fokus se proširio na različita područja uključujući i energetiku. Uključivanje energetske sigurnosti u sustav nacionalne sigurnosti nije iznenađujuće jer „energenti utječu na različita područja državnih i društvenih aktivnosti, oni su komercijalno, javno, ali i strateško dobro“ (Radić Đozić, 2022: 43), a „energetska sigurnost prodire u sve značajne elemente funkcioniranja suvremenih država“ (Mudrić, 2019: 119).

Energetski izvori dostupni po prihvatljivim cijenama, definicija je energetske sigurnosti prema Međunarodnoj agenciji za energiju (IEA) koja razmatra energetske sigurnost s dvije pozicije: kratkoročno i dugoročno (IEA, 2023). Kratkoročno, energetska sigurnost uključuje sposobnost energetske sustava da se brzo prilagodi iznenadnim promjenama u ponudi i potražnji, uz osiguranje stabilnosti opskrbe (Ibid). Dugoročno se energetska sigurnost bavi pravovremenim ulaganjima za opskrbu energijom u skladu s gospodarskim razvojem i održivim ekološkim potrebama (Ibid).

Za Yergina koji je koncept energetske sigurnosti tumačio 80-ih godina 20. stoljeća, energetska sigurnost znači osiguranje odgovarajuće, pouzdane opskrbe energijom po pristupačnim cijenama i na načine koji ne ugrožavaju nacionalne vrijednosti i ciljeve (Yergin, 1988: 111). Također, smatra da su najvažnije prijetnje i rizici za energetske sigurnost šokovi, prekidi i manipulacija opskrbom energije koji mogu dovesti do naglog povećanja cijena što posljedično ima ekonomske i političke troškove (Ibid, str. 112). Azzuni i Breyer (2018), kroz analizu postojeće znanstvene literature o energetske sigurnosti od 1970. do 2018. godine, raspravljaju o različitim definicijama i dimenzijama koncepta energetske sigurnosti. Prateći promjene u definicijama, autori ukazuju na to da razumijevanje koncepta energetske sigurnosti i njegovih implikacija zahtijeva holističku definiciju, ali u dostupnoj literaturi nedostaje općeprihvaćena definicija te da stalni rast broja definicija koncepta energetske sigurnosti upućuje na neslaganje znanstvene zajednice o tom pitanju.

Iako se kroz literaturu može pratiti proširenje koncepta energetske sigurnosti, „bogata znanstvena produkcija i brojni javno-politički istupi na temu energetske sigurnosti u 21. stoljeću nisu bitno doprinijeli razjašnjenju tog konfuznog koncepta“ (Radić Đozić, 2020: 270). Mogući razlog tome je kompleksnost energetske sektora koji uključuje raznolik spektar energenata i aktivnosti koje se odvijaju u procesu od proizvodnje, prijenosa i

distribucije energije do krajnjih potrošača te raznolikosti aktera koji u tome sudjeluju i samim time imaju različito viđenje dimenzije energetske sigurnosti (Ibid, str. 271).

Od sredine 70-ih godina 20. stoljeća kada je primat imala naftna trgovina do 21. stoljeća kada se pojavljuju problemi oko opskrbe plinom, energetska sigurnost česta je tema u političkim i sigurnosnim diskusijama (Radić Đozić, 2020: 260). Radić Đozić (2022) periodičnost isticanja važnosti koncepta energetske sigurnosti promatra kroz dva vremenska vala, prvi – uzrokovan naftnim šokom sredinom 70-ih godina 20. stoljeća i drugi – uzrokovan plinskom krizom sredinom 2000-ih. „Oba su puta pokretači bili prekidi opskrbe i rast cijene energenata, oba je puta razlog bio političke prirode, energenti odnosno trgovina njima koristila se ili barem pokušala koristiti kao instrument moći“ (Radić Đozić, 2022: 76). Sagledavajući „valni“ kontekst razvoja koncepta energetske sigurnosti, može se reći da smo svjedoci trećeg vala uzrokovanog ruskim napadom na Ukrajinu u veljači 2022. godine koji je doveo do poremećaja u opskrbi energentima i koji je uputio na (pre)veliku ovisnost država članica Europske unije o ruskim energentima što se negativno odražava na nacionalnu i energetska sigurnost.

Raspoloživost, dostupnost, prihvatljivost i priuštivost energenata tradicionalni su elementi energetske sigurnosti no elementi za osiguranje specifičnih nacionalnih energetske ciljeva u domeni energetske sigurnosti uključuju „dostupnost domaćih i uvoznih zaliha energenata, sposobnost gospodarstva da priskrbi adekvatne količine energenata kako bi zadovoljile domaće potrebe, diversifikacija energetske sirovina, diversifikacija energetske dobavljača, adekvatnost energetske (transportne) infrastrukture za prihvatanje energetske sirovina, geopolitičke odrednice i problematika u vezi pribavljanja energetske sirovina i sl.“ (Mudrić, 2019: 118). U tom kontekstu, za postizanje energetske sigurnosti važan segment čini energetska infrastruktura koja se zbog ključne uloge energije u održavanju društvenih i ekonomskih funkcija te zbog potencijalnih ozbiljnih posljedica prekida u njezinoj opskrbi smatra kritičnom infrastrukturom, a kritična infrastruktura „mora biti temelj na kojem djeluju suvremena društva pa tako i hrvatsko“ (Trut, 2020: 532). Prema Tataloviću (2008) energetska sigurnost i zaštita kritične infrastrukture su ključna područja nacionalne i međunarodne sigurnosti (Tatalović, 2008: 117). To potkrepljuje i definicija iz Zakona o kritičnim infrastrukturama u kojem se nacionalnom kritičnom infrastrukturom podrazumijevaju „sustavi, mreže i objekti od nacionalne važnosti čiji prekid djelovanja ili prekid isporuke roba ili usluga može imati ozbiljne posljedice na nacionalnu sigurnost, zdravlje i živote ljudi, imovinu i okoliš, sigurnost i ekonomsku stabilnost i neprekidno funkcioniranje vlasti“ (Hrvatski sabor, 2013). Naime, svaka prijetnja ili poremećaj u energetskej infrastrukturi može

imati ozbiljne posljedice, uključujući ekonomske štete, društvene nemire, političke napetosti i nestabilnost, što ugrožava i nacionalnu sigurnost. Stoga je kontinuirano ulaganje ljudskih i materijalnih resursa u zaštitu kritične infrastrukture, na nacionalnoj i međunarodnoj razini, kroz kibernetičku, fizičku i tehničku zaštitu jedna od ključnih aktivnosti u jačanju otpornosti na suvremene sigurnosne prijetnje (Akrap, 2019: 45).

2.3. Postupak sekuritizacije

Kopenhaška škola sigurnosnih studija razradila je teoriju sekuritizacije kojom se taj pojam odnosi na „davanje sigurnosnog značaja nekom pitanju, pojavi ili problemu koji sam po sebi nije nastao u području sigurnosti i javnost ga početno interpretira kao ne-sigurnosno“ (Cvrtila i Odak Krasić, 2015: 273). U procesu sekuritizacije, pitanja koja nisu povezana sa sigurnosti dobivaju status sigurnosnih problema kada se tumače kao prijetnje egzistenciji iako po svojoj prirodi nisu takva. „Kada socijalni agenti (vlast) govore o egzistencijalnim prijetnjama referentnim vrijednostima kako bi publiku (društvo) pridobili u pogledu kršenja ustanovljenih normi i političke prakse te toleriranja izvanrednih mjera koje inače nisu prihvatljive postoji slučaj sekuritizacije“ (Bilandžić, 2021: 15).

Državni ili nedržavni akteri mogu biti provoditelji sekuritizacije, a postupak sekuritizacije se provodi u dvije faze: u prvoj fazi se određeni problem entitet ili osoba prezentira kao prijetnja referentnom objektu, odnosno njegovu opstanku, dok se druga faza odnosi na uspjeh u pokušaju uvjeravanja određene ciljane publike u to da su zbog činjenice da je opstanak referentnog objekta ugrožen nametnute izvanredne mjere (Emmers, 2010: 136-137). Postupak sekuritizacije smatra se uspješnim kada je relevantna javnost uvjerena u to da je referentni objekt egzistencijalno ugrožen (Ibid, str. 138).

Pripadnici Kopenhaške škole sekuritizirana pitanja razlikuju od politiziranih pitanja koja su dio javne politike i samim time zahtijevaju odluke vlade i dodjelu resursa i od nepolitiziranih pitanja iz kojih je država isključena te ni na koji drugi način nisu tema javne rasprave i odlučivanja (Buzan i dr, 1998: 23). Sekuritizirana pitanja predstavljena su kao egzistencijalna prijetnja koja zahtijeva hitne mjere i opravdava akcije izvan standardnog političkog postupanja (Ibid, str. 24). Također, sekuritizirano pitanje ima političku i financijsku potporu stoga „može pružiti neke opipljive koristi, uključujući učinkovitije rješavanje složenih problema, mobiliziranje javne potpore za politike u određenim područjima kojima se daje sigurnosni značaj, dodjelu većih sredstava i tako dalje“ (Emmers, 2010: 139).

Na primjeru uloge plinske trgovine između Ruske Federacije i Europske unije može se pratiti promjena od početnog, nepolitiziranog pitanja isključivo ekonomskog karaktera preko politiziranog pitanja korištenja trgovine plinom u politici moći i konačno do sekuritiziranog pitanja i stvaranja percepcije da je pitanje trgovine plinom sigurnosno pitanje (Radić Đozić, 2020: 61). Međutim, trebamo biti oprezni u razlikovanju procesa sekuritizacije koju karakterizira „hitno postupanje i zaobilaženje demokratskih procedura“ od politizacije kada se „s politiziranim pitanjima postupa u skladu s pravilima (demokratskog) političkog sustava“ (Radić Đozić, 2020: 62). Naime, pitanja koja postaju sekuritizirana obično prolaze fazu politizacije prije nego što država intervenira, identificirajući ih kao sigurnosne prijetnje. U tom procesu, država pojačava sekuritizaciju radi primjene nestandardne procedure, uključujući hitne postupke, kako bi brzo i učinkovito odgovorila na identificiranu prijetnju.

2.4. Energetska tranzicija

U nastojanjima postizanja sve većeg stupnja energetske sigurnosti sve je veći značaj energetske tranzicije jer moderno shvaćanje koncepta energetske sigurnosti uključuje diversifikaciju energetskog sektora s ciljem uspostave većeg broja izvora energije, dobavljača i dobavnih pravaca (Mudrić, 2019: 117). Energetska tranzicija kao globalni energetski, ali i društveno politički izazov podrazumijeva niz politika i mjera kojima je cilj smanjenje emisija stakleničkih plinova, povećanje proizvodnje iz obnovljivih izvora energije, energetska učinkovitost, sigurnost i kvaliteta opskrbe energijom, kao i dostupnost raspoloživih energetskih resursa. Uključuje i daljnje unaprjeđenje prijenosne i distribucijske energetske infrastrukture. Uz navedeno, cilj je poticanje inovacija, istraživanja i razvoja novih tehnologija kako bi se stvorili učinkovitiji, ekološki prihvatljiviji i ekonomski održiviji energetski sustavi. Iako se energetska tranzicija veže za područje energetike, aktivnosti zadiru i u druga područja kao što je promet, gospodarstvo, zgradarstvo, zaštita okoliša i ublažavanje klimatskih promjena.

Prema Arias i dr. (2023) energetska tranzicija više je od napretka u tehnološkom i političkom okviru, a proces donošenja odluka o promjenama u energetskom sektoru mora biti podržan i provjeren detaljnim analizama temeljenim na socijalno-ekonomskim i okolišnim kriterijima (Arias i dr, 2023: 78). To znači da je pri planiranju mjera i aktivnosti za provedbu energetske tranzicije ključno uzeti u obzir šire društvene, ekonomske i ekološke implikacije, što podrazumijeva analizu socijalnih aspekata, poput utjecaja na zaposlenost, socijalnu pravednost i ekonomske nejednakosti. Nadalje, socijalno-ekonomske analize trebaju

procijeniti kako će se promjene odraziti na različite skupine društva, kako bi se osiguralo da tranzicija bude pravedna i da ne produbi postojeće društvene nejednakosti.

Naime, razlike u percepciji prioriteta energetske tranzicije među državama članicama Europske unije dovele su do „podjele“ na dvije skupine država: države usredotočene na vlastite obnovljive izvore energije smatrajući ih ekonomskom prilikom i načinom smanjenja ovisnosti o uvozu energenata i države kojima je prioritet sigurna opskrba energijom iz fosilnih goriva (Mata Pérez i dr, 2019: 1). Po tom pitanju države se mogu svrstati u plavi i zeleni klaster (Ibid, str. 2). Plavi klaster uključuje države koje su posebno ranjive na poremećaje opskrbe energijom i djelovanja vanjskih dobavljača jer ih, uz značajan uvoz energenata, karakterizira visok stupanj energetske ovisnosti i niži stupanj razvijenosti (Ibid). Također, mogu imati ograničene domaće obnovljive izvore energije i veliku zaposlenost u industriji fosilnih goriva; stoga za te države prelazak na obnovljive izvore energije predstavlja veliki trošak i nerijetko se tome opiru (Ibid). Države koje pripadaju zelenom klasteru općenito imaju veći bruto domaći proizvod, dobro razvijeno energetske tržište i infrastrukturu, a s obzirom na to da već dulji niz godina ostvaruju postignuća u korištenju obnovljivih izvora energije te predvode inovativne aktivnosti na ublažavanja klimatskih promjena, u taj je sektor uključen i znatan dio radne snage (Ibid). Prema Mata Pérez i dr. (2019), Hrvatska je svrstana u plavi klaster s Estonijom, Latvijom, Litvom, Poljskom, Češkom, Slovačkom, Mađarskom, Slovenijom, Rumunjskom, Bugarskom i Luksemburgom. Navedene se zemlje, umjesto da teže značajnom povećanju obnovljivih izvora energije, usredotočuju na diversifikaciju opskrbe plinom kako bi izbjegle politički motivirane prekide (a baltičke zemlje dodatno traže sinkronizaciju s Kontinentalnom europskom mrežom) (Ibid).

Republika Hrvatska potrebe za energijom ne zadovoljava vlastitom proizvodnjom. Prema posljednjem godišnjem energetske pregledu „Energija u Hrvatskoj 2022“, od 2017. do 2022. godine u Hrvatskoj se proizvodnja primarne energije smanjivala s prosječnom godišnjom stopom od 2,6 % (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023). Trend uvoza energije, za navedeno razdoblje, je u porastu, s prosječnom godišnjom stopom od 1,4 % (Ibid). Ova ovisnost čini Hrvatsku iznimno osjetljivom, što ima implikacije na nacionalnu sigurnost. Navedeno upućuje na to da je tranzicija energetske sektora Republike Hrvatske nužna i opravdana te „predstavlja izazov bez povijesnog iskustva i zahvaća sve sudionike u tehnološkom lancu gospodarenja energijom, sve građane i gospodarske subjekte“ (Granić, 2019: 32). To znači da energetska tranzicija predstavlja globalni energetske, ali i društveno politički izazov nužan za postizanje energetske samodostatnosti što utječe i na nacionalnu stabilnost i sigurnost.

Zbog poremećaja u dobavi energenata izazvanih ratom u Ukrajini, što je dovelo do velikog porasta cijena energije, energetska tranzicija, i kao pojam i kao pojava, sve je više uključena u političke agende. Hrvatski predsjednik Zoran Milanović osnovao je Vijeće za energetska tranziciju koje je 2021. godine donijelo smjernice u kojima je istaknuta važnost energetske tranzicije i koristi koje ona donosi za društvo u cjelini te su identificirane prepreke u aktivnostima na energetska tranziciji i predložene mjere za njihovo uklanjanje (Ured predsjednika Republike Hrvatske, 2021). „Energetska tranzicija posebno je usmjerena na povećanje konkurentnosti i poticanje inovacija, smanjenje negativnog učinka na ljudsko zdravlje i okolinu, ali i osiguravanje energetske neovisnosti Republike Hrvatske. U skladu s tim, energetska tranzicija donosi niz izravnih i neizravnih prednosti po pitanju gospodarstva, zdravlja i okoliša te se u tom kontekstu treba žurno raditi na poboljšanju i dogradnji postojećih sustava i stvaranju poticajne investicijske klime“ (Ured predsjednika Republike Hrvatske, 2021). Hrvatski premijer Andrej Plenković također često ističe važnost energetske neovisnosti, točnije da energetska tranzicija nema alternative te da je postala klimatska, ekonomska i geopolitička nužnost (Vlada Republike Hrvatske, 2023).

Međutim, otežavajući čimbenik u tom izazovnom postupku energetske tranzicije u Republici Hrvatskoj može biti ograničena sposobnost gospodarstva, društva i pojedinaca da se aktivno uključe u te procese, s obzirom na financijske troškove. Unatoč dugoročnim koristima koje energetska tranzicija donosi društvu i okolišu, izazov je financijski teret koji se postavlja pred dionike, otežavajući im sudjelovanje u ključnim aktivnostima energetske tranzicije. Stoga različite potpore tehničkom i financijskom pomoći te primjenom mehanizma za pravednu tranziciju mogu pridonijeti provedbi energetske tranzicije.

3. METODOLOŠKI OKVIR

U fokusu istraživanja, a radi odgovora na postavljeno istraživačko pitanje, je dimenzija energetske sigurnosti zato što je ta sintagma sve češća u medijskim i političkim raspravama, a trenutačno je visoko na ljestvici nacionalnog prioriteta s obzirom na energetske krizu vezano za energetske dobavne pravce iz Rusije. Tradicionalno određenje nacionalne sigurnosti kroz domenu vojne i obrambene politike se mijenja, sigurnosne prijetnje se modificiraju i postaju sve raznovrsnije te se i zaštita nacionalne sigurnosti prilagođava. U pogledu energenata, njihova dostatnost i dostupnost, kao i sigurnost opskrbe energijom ključni su elementi javne sigurnosti. Stoga se energetska sigurnost mora promatrati kao značajan sigurnosni element nacionalne sigurnosti.

Koncept energetske sigurnosti u okviru nacionalne sigurnosti ovisi i o činjenici je li neka država većinski potrošač, odnosno većinski proizvođač energije. Za zemlje izvoznice energije, kao što su Sjedinjene Američke Države, uz sigurnu i stabilnu proizvodnju važna je sigurnost i stabilnost tržišta na koja izvoze svoje energente (Tatalović, 2009: 33-34). U skladu s tim, i strategija nacionalne sigurnosti administracije Biden-Harris prepoznaje globalnu energetske krizu potaknutu oružanom upotrebom naftnih i plinskih resursa kojima upravlja Rusija kao situaciju koja zahtijeva ubranu, pravednu i odgovornu globalnu energetske tranziciju (Nacionalna sigurnosna strategija Sjedinjenih Američkih Država, 2020: 10). Također, istaknuto je partnerstvo s Europskom komisijom na ambicioznom planu za smanjenje ovisnosti Europe o ruskim fosilnim gorivima, jačanje energetske sigurnosti Europe te unaprjeđenje zajedničkih klimatskih ciljeva (Ibid, str. 39). Njemačka je, potaknuta krizom u Ukrajini i ugrožavanjem kritične infrastrukture, svoju prvu strategiju nacionalne sigurnosti donijela u lipnju 2023. Naglasak je stavljen na sposobnost prilagodbe nepredviđenim događajima jer su prijetnje zbog pandemije bolesti COVID-19 i ruske agresije na Ukrajinu pokazale da ekonomska ovisnost u kritičnim područjima kao što je opskrba energijom i sirovinama može brzo prerasti u značajne sigurnosne rizike (Federal Foreign Office, 2023). S obzirom na svoj kontinentalni položaj bez izlaza na more te postojeće energetske proizvodne kapacitete, Mađarska u nacionalnoj strategiji sigurnosti iz 2020. godine nuklearnu energiju postavlja kao temelj za osiguranje energetske sigurnosti (Government Resolution 1163/2020, 2020).

Ovaj rad je studija slučaja koja longitudinalno prati razvoj koncepta energetske sigurnosti u razdoblju od donošenja prve Strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske do danas i to na primjeru do sada usvojenih strategija nacionalne sigurnosti 2002. i 2017.

godine. Tematska analiza i kvalitativno deskriptivno istraživanje koja se temelji na primarnim i sekundarnim izvorima podataka, kao i stručnoj i znanstvenoj literaturi osnova je predmetnoga metodološkog istraživanja. Također, analizom su obuhvaćeni javno dostupni strateški dokumenti, izvještaji i publikacije Vlade Republike Hrvatske i Europske komisije te ostalih hrvatskih i europskih institucija.

Polazeći od činjenice da Republika Hrvatska ne može samostalno postići energetske sigurnost, u istraživanju se obrađuje i element nadnacionalnoga konteksta energetske sigurnosti u okviru Europske unije i Energetske unije jer je ono od velikog značaja za osnaživanje i razvoj koncepta energetske sigurnosti u okviru nacionalne sigurnosti i provedbu energetske tranzicije.

Cilj istraživanja je utvrditi kako energetska tranzicija pridonosi jačanju energetske sigurnosti i zašto je energetska sigurnost važna za nacionalnu sigurnost. Istraživanjem je obuhvaćena i uloga Europske energetske unije u međunarodnoj energetske sigurnosnoj politici te njezin utjecaj na kreiranje sustava energetske sigurnosti kao dijela sigurnosne politike Republike Hrvatske. Na temelju navedenih analiziranih dimenzija određene su sljedeće hipoteze rada: H1: Energetska sigurnost predstavlja značajan element nacionalne sigurnosti u Republici Hrvatskoj, a dostatnost i dostupnost energije, kao i sigurnost opskrbe energijom ključni su elementi politike energetske sigurnosti, H2: Energetska tranzicija nužna je u cilju jačanja energetske sigurnosti jer pridonosi energetskej diversifikaciji i sigurnosti opskrbe energijom.

4. ENERGETSKA SIGURNOST EUROPSKE UNIJE

Energija je fokus europskih političkih, gospodarskih i društvenih interesa već otkada je 1952. godine na snagu stupio Pariški sporazum, odnosno otkada je šest država (Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska Njemačka) osnovalo Europsku zajednicu za ugljen i čelik radi organiziranja slobodnog kretanja ugljena i čelika te slobodnog pristupa izvorima proizvodnje. Lisabonskim ugovorom koji je stupio na snagu 1. prosinca 2009., a kojim je došlo do izmjena Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o Europskoj zajednici, postavljen je novi pravni okvir za zajedničku energetska politiku Unije. Ciljevi energetske politike su: „funkcionalno energetska tržišta, sigurna opskrba energentima, energetska učinkovitost, štednja i razvoj obnovljivih izvora energije te povezivanje energetske mreže“ (Radić Đozić, 2017: 45, citirano prema European Union, 2016) što upućuje na posvećenost Europske unije jedinstvenoj europskoj politici održive energije. „Time se potvrđuje dugoročna strategija Europske unije u vezi preuzimanja djelomične nadležnosti u vezi temeljnih energetske pitanja i energetske tržišta, a kao temeljni principi navode se funkcioniranje unutarnjeg tržišta, zaštita okoliša i solidarnost među državama članicama“ (Mudrić, 2019: 124).

Daljnja uspostava europskoga strateškog i normativnog okvira kojim su obuhvaćene energetska sigurnost i energetska tranzicija, među ostalim i u cilju formiranja unutarnjega energetske tržišta koji omogućuje slobodan protok energije među državama članicama Europske unije potaknuta je i vanjskom prijetnjom. Naime, rusko-ukrajinska plinska kriza 2006. i 2009. godine kada je došlo do privremenih poremećaja u opskrbi plinom jer je Ruska Federacija obustavila isporuku plina Europskoj uniji, kao i uvođenje mjera ograničavanja Europske unije protiv Rusije kao odgovor na rusko nezakonito pripojenje Krima 2014. godine dovele su do porasta interesa sigurnosnih politika za europsku energetska sigurnost. To potvrđuje i usvajanje Europske strategije energetske sigurnosti samo nekoliko mjeseci nakon aneksije Krima i potpisivanja Sporazuma o pridruživanju Ukrajine Europskoj uniji 2014. godine.

Rečenicom „Blagostanje i sigurnost Europske unije ovise o stabilnoj i obilnoj opskrbi energijom“ započinje Europska strategija energetske sigurnosti utemeljena na detaljnoj analizi energetske ovisnosti Europske unije i upućuje na to da se radi smanjenja energetske ovisnosti zahtijevaju značajne promjene u energetske sustavu te se u skladu s tim utvrđuje niz konkretnih mjera za jačanje otpornosti Unije i smanjenje njezine ovisnosti o uvozu energije (European Commission, 2014). Ostvarenjem strateških ciljeva kratkoročno se potiče

otpornost na šokove i poremećaje u opskrbi energijom, a dugoročno smanjuje ovisnost o određenim gorivima, opskrbljivačima energijom i rutama (Ibid).

Europska strategija energetske sigurnosti usmjerena je na osam glavnih područja:

1. hitne mjere usmjerene na povećanje kapaciteta EU-a za prevladavanje većih poremećaja tijekom zime 2014./2015.
2. jačanje mehanizama za postupanje u slučaju izvanrednog događaja / mehanizama solidarnosti, uključujući koordinaciju procjena rizika i planova postupanja u kriznim situacijama te zaštita strateške infrastrukture
3. smanjenje potražnje za energijom
4. izgradnja potpuno integriranoga unutarnjeg tržišta koje dobro funkcionira
5. povećanje proizvodnje energije u Europskoj uniji
6. daljnji razvoj energetske tehnologije
7. diversifikacija vanjske opskrbe i povezane infrastrukture
8. poboljšanje koordinacije nacionalnih energetske politike i govorenje jedinstvenim glasom u vanjskoj energetske politici (Ibid).

Nastojanja na tranziciji europskoga energetske sustava, osnaživanju i razvoju koncepta energetske sigurnosti nastavljaju se i 2015. godine kada je Europska komisija predstavila jedan od svojih najambicioznijih projekata – uspostavu Energetske unije radi objedinjavanja (tada) dvadeset osam europskih energetske tržišta u jedno integrirano europsko energetske tržište. Strateški okvir za Energetske uniju ima pet dimenzija: i) energetske sigurnost (diversifikacija opskrbljivača, odnosno smanjenje ovisnosti o pojedinom dobavljaču), ii) dovršetak unutarnjeg energetske tržišta (stroža provedba *acquisa*; osiguranje slobodnog protoka energije u svim državama članicama – tzv. peta sloboda), iii) energetske učinkovitost, iv) smanjenje emisija ugljika u gospodarstvu (dekarbonizacija gospodarstva) i v) istraživanje i inovacije, s naglaskom na promicanje razvoja nove generacije tehnički naprednih obnovljivih izvora (European Commission, 2015).

U predstavljanju Energetske unije zastupnicima Europskoga parlamenta na plenarnoj sjednici 25. veljače 2015. u Bruxellesu, potpredsjednik Europske komisije Maroš Šefčovič, zadužen za Energetske uniju, istaknuo je da „strateški okvir za Energetske uniju predstavlja značajan korak prema energetske tržištu koje je gospodarski održivo, socijalno uključivo, ekološki prihvatljivo, integrirano, međusobno povezano, otporno i sigurno“ (Hrvatski sabor, 2015).

Do usvajanja koncepta Energetske unije došlo je kao „logičan razvoj tretiranja pitanja energetske u Europskoj uniji“ i kao „posljedica događaja koji su doveli do slabljenja

integracijskih tijekova u Europskoj uniji i potrebe da se pronade novo središnje mjesto oko kojeg će se jačati europska ideja“ (Miljenić, 2018: 22). Značaj Energetske unije ogleda se u tome da „uvodi nove elemente europske kohezije koji obuhvaćaju ne samo javni, već i privatni sektor, pri čemu harmonizacija odnosno ujednačavanje nacionalnih energetske politika i strategija energetske sigurnosti predstavlja značajan izazov za funkcioniranje Europske unije“ (Mudrić, 2019: 140). Međutim, ono na što upozorava Miljenić (2018) što se tiče djelovanja Energetske unije je podijeljenost država članica Europske unije u ujednačenom djelovanju jer su istočno- i srednjoeuropske zemlje sklonije poduprijeti podjelu odgovornosti za sigurnost opskrbe plinom i u tom smislu snažnije zagovaraju nadnacionalne europske politike od zapadnoeuropskih zemalja koje zagovaraju nacionalni pristup koji je otvoreniji za različite opcije u ostvarivanje energetske ciljeva (Miljenić, 2018: 30).

Na području energetske politike, Europska unija i dalje kontinuirano radi na utvrđivanju akcijskih programa i mjera koji će pridonijeti većoj otpornosti energetske sektora na nove oblike ugroza, uključujući tržišne oscilacije i geopolitičke napetosti uzrokovane ruskom politizacijom plinske trgovine. Prema Radić Đozić, taj odgovor Europske unije je „svojevrsni hibridni model, mješavina kratkoročnih i dugoročnih, ekonomskih i neekonomskih, tržišnih i netržišnih mjera, mjera usmjerenih na stranu potražnje, prema unutra, i mjera usmjerenih na stranu ponude, prema van; mjera meke i mjera tvrde moći“ (Radić Đozić, 2021: 161).

U tom kontekstu, u prosincu 2019. Europska komisija predstavila je Europski zeleni plan – paket inicijativa iz područja klime, okoliša, energetike, prometa, industrije, poljoprivrede i održivog financiranja kojim se želi osigurati zelena tranzicija i kojim se obvezuje na postizanje klimatske neutralnosti do 2050. Nadalje, u lipnju 2021. je usvojen klimatski propis na temelju kojega postizanje klimatske neutralnosti do 2050. u skladu s Europskim zelenim planom postaje zakonski obvezujuće.

Godine 2022. objavljena je Komunikacija i plan REPowerEU: zajedničko europsko djelovanje za povoljniju, sigurniju i održiviju energiju, uključujući zakonodavne prijedloge u okviru paketa „Spremni za 55 %“. Naglasak je na snažnije davanje prednosti energetske tranziciji, energetske učinkovitosti, obnovljivim izvorima energije i uštedi energije u cilju smanjenja energetske ovisnosti o nepouzdanim dobavljačima i nestabilnim fosilnim gorivima, kao i povećanja dostupnosti cjenovno pristupačne, sigurne i održive energije (European Commission, 2022b). Uz jačanje strateške autonomije Europske unije u energetske sektoru, plan REPowerEU potiče na udruživanje snaga za otporniji energetske sustav, predviđa prestanak ovisnosti o ruskom plinu, a potpomognut je financijskim i zakonodavnim mjerama

za izgradnju nove energetske infrastrukture i sustava nužnih za pouzdanost dobave i skladištenja energenata (Ibid). Sigurnost opskrbe plinom time je opet fokusu. Naime, unatoč diversifikaciji energenata i poduzetim mjerama na području energetske sigurnosti, Europa je još uvijek previše ovisila o Rusiji kao dobavljaču plina koji je spreman upotrebljavati energiju kao oružje. Konkretno, prema podacima Europske komisije za 2021. godinu, 44 % prirodnog plina uvezeno je iz Rusije, slijede Norveška (16,3 %) i Egipat (12,5 %) (European Commission, 2023c: 26).

Postignuća u okviru plana REPowerEU predstavljena su u Izvješću o stanje Unije 2023. Ursule von der Leyen (European Commission, 2023b) objavljenom u rujnu 2023. godine. Prema podacima vezanim za sektor energetike, 2022. je povećana proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora zbog povećanja novih instaliranih kapaciteta za proizvodnju solarne energije i energije vjetra od 56 GW što je 19 GW više u odnosu na instalirane kapacitete u 2021. godini (Ibid). Nadalje, u razdoblju između kolovoza 2022. i ožujka 2023. godine potražnja za plinom smanjena je 17,7 % što čini uštedu od 52,8 milijardi kubičnih metara plina, a postotak uvoza plina iz ruskih plinovoda u ukupnom plinu Europske unije u 2023. smanjen je 42 % u odnosu na 2021. godinu (Ibid). Udio ukapljenog prirodnog plina od neruskih dobavljača porastao je s 54,4 milijarde kubičnih metara (2021.) na 98,3 milijarde kubičnih metara (2022.) (Ibid).

Na temelju postignutih rezultata u Izvješću je istaknuto da se Europska komisija uspješno suprotstavila energetsom ratu Rusije protiv gospodarstva Europske unije planom REPowerEU, kojim je zajamčila energetske sigurnost diversifikacijom opskrbe od pouzdanih partnera, dobro napunjenim rezervama plina, uštedom energije te povećanjem korištenja obnovljivih izvora energije. Također, konstatirano je da je ubrzavanje energetske tranzicije ključno za energetske politiku Europske unije. Međutim, ovisno o različitim infrastrukturama, gospodarskim resursima, političkim prioritetima, tehnološkom razvoju, države članice različito pristupaju djelovanju na području energetske tranzicije. U tom kontekstu, naglašeno je da tranzicija mora biti pravedna i uključiva, imati ljude na prvom mjestu i preobraziti Europsku uniju u pravedno i prosperitetno društvo. S obzirom na to, Europska komisija putem instrumenata za potporu državama članicama pruža financijska sredstva i stručno znanje za provedbu reformi i provedbi planova i projekata kojima se pridonosi ubrzanju zelene tranzicije.

5. POLITIKA REPUBLIKE HRVATSKE NA PODRUČJU NACIONALNE I ENERGETSKE SIGURNOSTI

5.1. Strateški okvir nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske

Ustav Republike Hrvatske, kao temeljni konstitutivni državni dokument, osnova je za uspostavu normativnog okvira nacionalne sigurnosti, a krovni strateški dokument kojim se određuju politike i instrumenti za ostvarivanje vizije i nacionalnih interesa te postizanje sigurnosnih uvjeta koji će omogućiti uravnotežen i kontinuiran razvoj države i društva je Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske koja „čini ishodište legislativne piramide dokumenata na području nacionalne sigurnosti“ (Tatalović, 2011: 37). „Prioritet je nacionalnu sigurnosnu politiku učiniti što bližom društvu u cjelini jer društvo koje je svjesno sigurnosnih prijetnji i izazova te s njima povezanih sigurnosnih rizika bolje je pripremljeno i sposobnije je nadići i svaku krizu s kojom bi se moglo suočiti“ stoji u Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine (Hrvatski sabor, 2021).

U nastavku se daje prikaz odredbi vezanih za dimenziju energetske sigurnosti u jedine dvije strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske usvojene 2002. i 2017. godine.

5.1.1. Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske 2002.

S obzirom na Domovinski rat u Hrvatskoj i posljedično tome niz otežavajućih okolnosti, Republika Hrvatska je svoju prvu Strategiju nacionalne sigurnosti donijela, odlukom Hrvatskog sabora, tek u ožujku 2002. Kako je navedeno u uvodnom dijelu Strategija, u skladu s Ustavom Republike Hrvatske predstavlja konceptualni dokument u kojem Hrvatski sabor, kao najviša politička i zakonodavna institucija, utvrđuje i prihvaća političke stavove o temeljnim pitanjima nacionalne sigurnosti (Hrvatski sabor, 2002). „Osim same činjenice da je Strategija nacionalne sigurnosti prvi dokument takve vrste u modernoj hrvatskoj povijesti pa je time postavila određene standarde, nesumnjiva je njena vrijednost u prepoznavanju suvremenih trendova u pristupu sigurnosti“ (Domjančić i Gracin, 2016: 109-110).

Nacionalna sigurnost definirana je kao stanje zaštićenosti temeljnih vrijednosti društva i na njima zasnovanih institucija, a sigurnosni koncept prezentiran je definiranjem sigurnosnih ciljeva te načela u okviru kojih se mjerama i instrumentima sigurnosne politike ostvaruju nastojanja na području nacionalne sigurnosti (Hrvatski sabor, 2002). Uz uvod i zaključak,

poglavlja Strategije su: sigurnosno okruženje i izazovi, vrijednosti i interesi, izazovi, rizici i prijetnje, sigurnosni koncept i sigurnosna politika – područja i instrumenti (Ibid).

Strategija, u poglavlju *Izazovi, rizici i prijetnje Republici Hrvatskoj*, tradicionalne vojne prijetnje argumentira s pozicije da one postoje, iako je opasnost smanjena, ali da zbog postojanja potencijalnih kriznih žarišta u neposrednom okruženju postoje sigurnosni rizici. Nadalje, u Strategiji su definirani i netradicionalni izazovi i prijetnje koji imaju utjecaj na nacionalnu sigurnost, kao što je terorizam, izbjegličke krize, organizirani kriminal, bolesti, prirodne i tehničko-tehnološke nesreće i drugo (Ibid).

Energetska sigurnost razmatrana je s geopolitičke pozicije Hrvatske na značajnim pravcima koji povezuju europsko područje s Azijom (Kavkaz, središnja Azija), odnosno koji povezuju ekonomski razvijene države Zapadne Europe s industrijski nerazvijenim, ali resursima bogatim područjem istočne Europe, kao i na prometnim pravcima kojima je središnja Europa povezana sa Sredozemljem i s jugoistokom Europe. Slijedom toga, prepoznato je ugrožavanje sigurnosti i stabilnosti Republike Hrvatske kao posljedica šire, regionalne krize do koje može doći uslijed mogućih sukoba interesa u ovladavanju tranzitnim pravcima pristupa novim resursima ili stjecanju utjecaja na područjima koja su izvor navedenih resursa, ili sukobi interesa država koje posjeduju resurse i država na putovima pristupa resursima (Ibid).

U Strategiji se energetska sigurnost ne spominje, a pojam energija/energetski naveden je samo na dva mjesta. Izostalo je razmatranje značaja energetske sigurnosti u kontekstu gospodarskih, društvenih i vojnih okvira. Naime, stabilna i pouzdana opskrba energijom temelj je za održiv gospodarski razvoj, ključna je za očuvanje kvalitete života, energetski deficit može imati izravne posljedice na javno zdravlje, obrazovanje i društvenu stabilnost, dok obrambeni sustav zahtijeva stabilan i pouzdan izvor energije kako bi održao svoju operativnu sposobnost. Nedostatak takvog integriranog pristupa može dovesti do slabljenja sustava nacionalne sigurnosti i povećanja ranjivosti na različite vanjske i unutarnje ugroze.

Prema Tataloviću (2011), Strategija nije razmotrila određene, već tada značajne komponente sigurnosne politike, posebno one koje su važne za članstvo u Europskoj uniji, već su „izjednačava sigurnosne politike izjednačene s obrambenom politikom i usmjerena je na razvoj obrambenog sektora“ (Tatalović, 2011: 35). U tom smislu, prepoznata je potreba za redefiniranjem Strategije koja mora biti prilagodljiva i koja se, umjesto fokusiranosti na prijetnje i prognoziranja, mora usmjeriti na planiranje, s određenim mogućnostima i zadacima (Tatalović, 2011). U pogledu dimenzije energetske sigurnosti, nacionalna strategija sigurnosti mora se usredotočiti i odrediti najpovoljnije (i najsigurnije) rute opskrbe energijom te

iskoristiti sve geostrateške prednosti s obzirom na položaj (lokaciju), a hrvatski nacionalni sigurnosni plan mora naglasiti potrebu za izgradnjom dodatnih kapaciteta za skladištenje energije, kao i koordinaciju opskrbe energijom sa susjednim zemljama, posebno članicama NATO-a i EU-a (Tatalović, 2008: 130).

5.1.2. Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske 2017.

Nakon dinamičnih promjena koje su uključivale članstvo Republike Hrvatske u Europskoj uniji i NATO-u, Hrvatski sabor je u srpnju 2017. godine donio novu Strategiju nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. Strategijom utvrđeni strateški ciljevi polaze od najviših vrednota ustavnog poretka, geostrateškog i geopolitičkog položaja Republike Hrvatske, nacionalnih interesa i ocjene sigurnosnih prijetnji, rizika i izazova s kojima se Republika Hrvatska suočava i s kojima se može susresti u sagledivoj budućnosti (Hrvatski sabor, 2017). Uz uvod, viziju i sigurnosni koncept te zaključak, poglavlja su nacionalni interesi, sigurnosno okruženje (globalna razina, Europa i europsko susjedstvo, jugoistočno susjedstvo, sigurnosne prijetnje, rizici i izazovi za Republiku Hrvatsku), strateški ciljevi, instrumenti i mehanizmi njihova ostvarivanja (Ibid). Osnova ove Strategije je brz, odlučan i snažan odgovor na bilo koju prijetnju, rizik i izazov nacionalnoj sigurnosti temeljen na instrumentima i mehanizmima koji stoje na raspolaganju Republici Hrvatskoj za razvoj, zaštitu i ostvarivanje nacionalnih interesa, samostalno i u suradnji sa saveznicima i partnerima u područjima zajedničkog interesa.

Strategija definira sljedećih devet strateških ciljeva koji podupiru odgovarajuće nacionalne interese: „dostizanje najvišeg stupnja sigurnosti i zaštite stanovništva te kritičnih infrastruktura; uspostava i razvoj sustava domovinske sigurnosti; razvoj i održavanje snažne i aktivne obrane; ekološka hrvatska i razvoj snažnoga i održivoga gospodarstva; demografska obnova i revitalizacija hrvatskoga društva; razvoj državne uprave po mjeri građana i strateško komuniciranje; zaštita, jačanje i promocija najviših vrednota ustavnoga poretka i hrvatskoga nacionalnog identiteta; jačanje međunarodnog ugleda i utjecaja Republike Hrvatske; osiguranje opstanka, zaštita identiteta i političkog subjektiviteta hrvatskoga naroda, kao konstitutivnog u Bosni i Hercegovini, zaštita i potpora Hrvatima u drugim državama i iseljeništvu“ (Ibid).

U Strategiji su istaknuti problemi geopolitičke napetosti i prijetnje europskoj sigurnosti do kojih je došlo nakon izbijanja krize u Ukrajini te značajna ovisnost članica Europske unije o uvozu energenata od jednog dobavljača (Rusija). Stoga je dimenzija

energetske sigurnosti, uz osiguravanje stabilne opskrbe energentima po prihvatljivim cijenama, navedena kao jedan od temeljnih preduvjeta razvoja suvremenih država (Hrvatski sabor, 2017).

U dijelu *Sigurnosne prijetnje, rizici i izazovi za Republiku Hrvatsku*, ukazuje se na osjetljivost Republike Hrvatske na poremećaje u opskrbi energentima do kojih može doći zato što će se usporedo s jačanjem hrvatskoga gospodarstva povećavati potrebe za energentima i njihovim uvozom. Energetska ovisnost o uvozu okarakterizirana je kao trajna ugroza učinkovitom i kontinuiranom funkcioniranju gospodarstva, a za eventualne prekide u isporuci energenata ili značajne promjene cijena koje mogu proizaći iz određenih političkih događaja ili situacija kod dobavljača energenata, potrebno je pronaći alternative, i to u što kraćem roku. U tom smislu, Strategija upućuje na suradnju s privatnim sektorom i međunarodnim partnerima u cilju zajedničkog iznalaženja novih dobavnih pravaca opskrbe energentima, povećanja dostupnosti energetske izvora i osiguravanja dodatnih skladišta uz razvoj energetske infrastrukture (Ibid). Također, Strategija upućuje na uspostavu novog institucionalnog i normativnog sustava analiza kvalitete i sigurnosti opskrbe energijom, izradu planova za postupanje i mjere u slučaju incidenata te nastavak izgradnje infrastrukture radi poboljšanja opskrbe energentima (Ibid).

U ostvarenju strateškog cilja jačanja međunarodnog ugleda i utjecaja Republike Hrvatske, istaknuta je valorizacija njezina geopolitičkog i geografskog položaja Republike Hrvatske kroz jačanje energetske sigurnosti i stabilnosti opskrbe, uz doprinos energetskej diversifikaciji i sigurnosti neposrednog susjedstva i širega europskog prostora. U tom smislu, osiguravat će se diversifikacija izvora plina i nafte, pri čemu će Republika Hrvatska biti energetske sponom između sjeverne, srednje i jugoistočne Europe i azijskom prostoru (Ibid).

U zaključnom dijelu Strategije određeno je da će Vlada Republike Hrvatske jedanput godišnje izvještavati Hrvatski sabor o njezinoj provedbi. Prvo i jedino Izvješće o provedbi Strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske objavljeno je u siječnju 2019. godine i njime je obuhvaćen pregled dosadašnjih zajedničkih napora i ostvarenog napretka u promicanju nacionalnih interesa i provedbi strateških ciljeva. Prema navodima iz Izvješća, stanje sigurnosti u Republici Hrvatskoj je stabilno i nema vidljivog potencijala njegova značajnijeg narušavanja. Kao glavni sigurnosni izazovi navedene su povećane terorističke prijetnje u Europi, procesi u jugoistočnom susjedstvu, ilegalne migracije, strano obavještajno djelovanje i hibridno djelovanje (Vlada Republike Hrvatske, 2019). U dijelu Izvješća u kojem se obrađuje nacionalni interes *Dobrobit i prosperitet građana*, u okviru strateškog cilja

Ekološka Hrvatska i razvoj snažnoga i održivoga gospodarstva navedene su provedene aktivnosti proizašle iz Strategije nacionalne sigurnosti, a izravno su povezane s energetsom tranzicijom i postizanjem energetske sigurnosti. One uključuju porast ukupno instalirane snage proizvodnih postrojenja koja koriste obnovljive izvore energije, pojačane su aktivnosti operatora transportnog sustava plina u cilju sigurnosti opskrbe plinom, kao i aktivnosti na strateškom projektu terminala za ukapljeni prirodni plin na Krku, formiranju obveznih zaliha nafte i naftnih derivata, kao i istraživanju eksploatacije ugljikovodika na istražnim prostorima u istočnoj Slavoniji (Ibid).

Prema izjavi tadašnjeg potpredsjednika Vlade Republike Hrvatske i ministra obrane Damira Krstičevića, „izvješće je dodatna podloga za intenziviranje zajedničkih koordiniranih napora u prepoznavanju i suočavanju s ugrozama nacionalne sigurnosti“ (Ministarstvo obrane, 2019). Dakle, nacionalne sigurnosne politike i mjere nisu statični „akteri“ već značajno ovise o političkim i ekonomskim prilikama te se moraju prilagođavati novim situacijama. S obzirom na to da je sve teže predvidjeti vrstu i vrijeme djelovanja sigurnosnih izazova sustav nacionalne sigurnosti, uz strateško predviđanje i planiranje, mora biti u mogućnosti transformirati se i prilagoditi novim uvjetima (Tatalović i Malnar, 2023: 92). To podrazumijeva da se, u tom dinamičnom kontekstu, i sustav nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske mora kontinuirano razvijati s ciljem uravnoteženog i održivog razvoja društva i države.

5.2. Energetska sigurnost u kontekstu strateškog okvira energetskog sektora Republike Hrvatske

Kao što je navedeno u uvodu Strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, nacionalna sigurnost u Republici Hrvatskoj ostvaruje se usklađenim djelovanjem na svim područjima razvoja, a ne samo sigurnosnim instrumentima i aktivnostima (Hrvatski sabor, 2017). U tom pogledu, politike i mjere za postizanje energetske sigurnosti određene su kroz strateške i normativne dokumente iz područja energetike. Dva važna dokumenta iz energetskog sektora su Integrirani energetski i klimatski plan do 2030. godine (u daljnjem tekstu: Plan) koje je donijelo Ministarstvo zaštite okoliša i energetike u prosincu 2019. i Strategija energetskog razvoja Republike Hrvatske do 2030. s pogledom na 2050. (u daljnjem tekstu: Strategija energetskog razvoja) koju je usvojio Hrvatski sabor u veljači 2020. godine.

Plan daje pregled trenutačnog energetskog sustava i stanja u području energetske i klimatske politike te nacionalnih ciljeva za svaku od pet ključnih dimenzija Energetske unije i odgovarajuće politike i mjere za ostvarivanje tih ciljeva (Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2019). Strategija energetskog razvoja određuje viziju razvoja energetskog sektora i glavne odrednice razvoja energetskog sektora s ciljem jačanja sigurnosti opskrbe energijom, postupnog smanjivanja ovisnosti o fosilnim gorivima i gubitaka energije, povećanje domaće proizvodnje energije i energetske učinkovitost te veće korištenje obnovljivih izvora energije (Hrvatski sabor, 2020).

Energetska sigurnost uključena je u Strategiju energetskog razvoja, s naglaskom na sustav sigurnosti opskrbe energijom koji mora biti otporan na suočavanje s različitim ugrozama koje uključuju političke, ratne i terorističke rizike, probleme u radu sustava, digitalizaciju i povećanu izloženost internetskim napadima (Ibid). Nadalje, Planom određen najvažniji cilj unutar dimenzije energetske sigurnosti je osigurati trajnu, sigurnu i kvalitetnu opskrbu svim energentima, a ostali ciljevi su: diversifikacija dobavnih pravaca energenata i izvora energije, povećanje fleksibilnosti (a time i otpornosti) energetskih sustava, povećanje kapaciteta skladištenja energije i plina u elektroenergetskom sustavu te zaštita kritične infrastrukture i ublažavanje rizika vezanih za kibernetičku sigurnost i klimatske promjene (Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2019).

Plan i Strategija energetskog razvoja veliki značaj daju nacionalnim energetskim potencijalima i smanjenju ovisnosti o uvozu energenata. Naime, prema podacima Eurostata, Hrvatska općenito ima visoku ovisnost o uvozu energije koja se povećala s 38 % 2013. godine na 43 % u 2021. godini (European Commission, 2023d). Također, Hrvatska je povećala

ovisnost o uvozu plina koja je porasla s 31 % u 2013. na 74 % u 2021. godini (Ibid). Naime, Hrvatska je značajno smanjivala proizvodnju prirodnog plina s 1.856,1 milijun kubičnih metara u 2013. na 745,9 milijuna kubičnih metara u 2021. godini (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2020. i 2023) što se odrazilo na povećanje uvoza.

Projekcije za korištenje vlastitih obnovljivih izvora energije do 2030., odnosno 2050., ambiciozne su i zahtijevaju znatna ulaganja te ozbiljno planiranje i prilagodbu, a potkrijepljene su velikim potencijalom kojim Hrvatska raspolaže u obliku vodnih snaga, vjetra, sunca, geotermalne energije i biomase kojima može zadovoljiti potrebe za električnom energijom, uz održivo korištenje resursa i prostora te primjenu mjera zaštite okoliša i prirode. Projekcije ukazuju na to da će proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora dosegnuti 73,6 % ukupne proizvodnje električne energije u Hrvatskoj do 2030. godine (European Commission, 2023d).

Strateške smjernice energetskeg razvoja Republike Hrvatske upućuju na to da je prirodni plin neizostavan energent u tranziciji prema sustavima s visokim udjelima varijabilnih obnovljivih izvora energije u proizvodnji električne energije, zbog velike zastupljenosti u kogeneracijskim postrojenjima te mogućem sudjelovanju u pružanju usluga regulacije elektroenergetskog sustava (Hrvatski sabor, 2020). Nastavno na to određena je osnova za postizanje sigurnog i stabilnog tržišta plina, a to je diversifikacija dobavnih pravaca i daljnji razvoj plinske infrastrukture koja će biti u funkciji sigurnosti opskrbe Hrvatske i susjednih država. U tom smislu, Hrvatska je prepoznala važnost izgradnje prihvatnog terminala za ukapljeni naftni plin (LNG terminal), izgradnje novih plinovoda, ali i ostale energetske infrastrukture. Izgradnjom LNG terminala u Općini Omišalj na otoku Krku koji je proglašen strateškim investicijskim projektom Republike Hrvatske (Vlada Republike Hrvatske, 2015) osiguran je novi dobavni pravac prirodnog plina te su diversificirane rute i izvori opskrbe prirodnim plinom na tržištu Republike Hrvatske i Europske unije. Hrvatska se time pozicionirala kao regionalno plinsko središte koje pridonosi sigurnosti opskrbe u jugoistočnoj Europi, čime pridonosi i ciljevima plana REPowerEU. Nadalje, uspostava terminala potaknula je dodatne aktivnosti na razvoju infrastrukture kao što je izgradnja plinovoda prema Mađarskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini, kao i povećanju iskoristivosti postojeće plinske infrastrukture. U planu je i modernizacija terminala povezana s dogradnjom tako da se godišnji kapacitet uplinjavanja terminala podigne na 6,1 milijardu kubičnih metara plina (Vlada Republike Hrvatske, 2022).

6. RASPRAVA

Sve je vidljivija složenost pojma sigurnosti te se sve veći naponi ulažu u prepoznavanje novih oblika ugroza i proaktivno djelovanje radi oblikovanja učinkovitih protumjera. Sigurnosne prijetnje su proširene, odnosno nisu isključivo ograničene na vojni sektor u tradicionalnom smislu što se odražava i na kreiranje sigurnosnih politika. Raznolikost prijetnji proširila se na netradicionalne sektore uključujući mnogobrojna područja od zdravlja, imovine, okoliša, klime, prometa i drugo. U kontekstu vojnih događanja u Ukrajini, posebna pozornost danas je usmjerena na sigurnosne prijetnje u energetske sektoru jer za energijom postoji stalna potražnja, a o dostupnosti energenata ovise mnoge aktivnosti.

Kopenhaška škola sigurnosnih studija postavila je temelje za današnje shvaćanje sigurnosti i omogućila „sustavnu, komparativnu i koherentnu analizu sigurnosti“ (Tatalović i Lacović, 2021: 4, cit. prema Collins, 2010: 135). U sigurnosne studije, uz državnu sigurnost i tradicionalne ugroze, uključeni su i netradicionalni sigurnosni izazovi te su uvedeni novi referentni objekti kao što su na primjer gospodarstvo, ekosustavi, pojedinci. Kopenhaška škola ne navodi izričito energetske sigurnost kao zaseban sektor, nego ističe važnost energije i s njom povezana pitanja s obzirom na to da predstavlja čimbenik postizanja sigurnosti ostalih sektora (Elbassoussy, 2019: 323). Naime, zbog svoje sigurnosne dimenzije energetske sektor ima poveznicu s vojnom moći i obrambenim sposobnostima države, gospodarskim razvojem društva i konkurentnošću gospodarstva, političkom i socijalnom dimenzijom te održivim razvojem uz očuvanje okoliša. Uz prošireni koncept sigurnosti u okviru Kopenhaške škole razvijena je i teorija sekuritizacije prema kojoj se svaka pojava ili problem može transformirati iz nečega što javnost početno doživljava kao ne-sigurnosno pitanje u ozbiljnu prijetnju sigurnosti te se takvom pitanju daje na važnosti kroz političku potporu i mobilizaciju raspoloživih sredstava.

Od 70-ih godina prošlog stoljeća, koje su bile prožete naftnom krizom, energetska sigurnost postaje područje od interesa javnosti, medija, znanosti i politike. Tradicionalno poimanje sintagme energetska sigurnost bilo je usmjereno na sigurnost opskrbe energentima i stabilnost cijena energenata. Međutim, danas koncept energetske sigurnosti ima višedimenzionalni karakter jer ovisnost o energentima nadilazi područje energetike te se, kao što je navedeno, ogleda u gospodarskom, vojnom, političkom, društvenom i okolišnom sektoru. Ovakav integrirani pristup ključan je za odgovarajuće pozicioniranje i osnaživanje koncepta energetske sigurnosti u okviru nacionalne sigurnosti, a razlozi za to su sljedeći. Energija je pokretač gospodarskog razvoja, a njezina dostupnost i stabilnost opskrbe, kao i

prihvatljivost i stabilnost cijene energenata izravno utječu na konkurentnost gospodarstva, održivost poslovanja, očuvanje postojećih i otvaranje novih radnih mjesta. Uz to, ugrožavanje kritičnih infrastruktura, poput energetske sustava, dodatno povećava ranjivost pojedinca, društva i države. Energetska infrastruktura je „krvotok“ društva jer, među ostalim, osigurava kontinuitet opskrbe energentima što se odražava na društvenu i nacionalnu sigurnost. Unaprjeđenje energetske infrastrukture ključno je, ne samo kako bi se osigurala stabilnost opskrbe unutar države, već i za bolje povezivanje sa susjednim energetske mrežama. Budući da se energenti koriste kao sredstvo za postizanje vanjskopolitičkih ciljeva i, ponekad, postaju predmet ucjene, energetska sigurnost je i važno političko pitanje zaštite nacionalnih interesa, a razvoj energetske politike se odražava na politički položaj države u međunarodnoj zajednici. Dostupnost energetske resursa iznimno je važna za funkcioniranje vojnog sektora te svaki nedostatak energenata izravno slabi vojnu snagu i sposobnost države da se brani od vanjskih prijetnji, odnosno izlaže rizicima obrambene sposobnosti države. Za očuvanje okoliša u kontekstu energetske sigurnosti naglasak je na smanjenju potrošnje energije, napuštanju proizvodnje energije iz fosilnih goriva i poticanju proizvodnje energije iz obnovljivih izvora na održiv način što pridonosi diversifikaciji i povećanju raznolikosti izvora energije, ali i ublažavanju posljedica klimatskih promjena, smanjenju emisije stakleničkih plinova i onečišćenja okoliša koji se povezuju s tradicionalnim oblicima proizvodnje energije iz neobnovljivih izvora.

Energetska sigurnost važna je i u socijalnom aspektu posebno po pitanju nestabilnosti cijena energenata koji građani možda najviše osobno primjećuju. Evidentno je da se rast cijena energenata odražava i na porast cijena ostalih roba i usluga što ima negativan utjecaj na standard ljudi, smanjuje se potrošnja i povećava rizik od siromaštva. To je posebno došlo do izražaja kroz val energetske poskupljenja kojem svjedočimo, a koji je uzrokovan ruskom vojnom invazijom na Ukrajinu u veljači 2022. godine. Za usporedbu, prosječna nabavna cijena plina na veleprodajnom tržištu, bez PDV-a, u 2022. godini iznosila je 0,1060 EUR/kWh, što je za 207 % više u odnosu na 2021. godinu, kada je iznosila 0,0345 EUR/kWh pri gornjoj ogrjevnoj vrijednosti (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023). Ključno je naglasiti da stabilne cijene energije pridonose socijalnoj stabilnosti, sprječavajući nejednakosti u društvu, a socijalna stabilnost važan je faktor za sprječavanje socijalnih nemira, koji bi mogli ugroziti stabilnost društva i države. U tom kontekstu, kada je energetska kriza dovela do rekordnih cijena plina i izazvala veliku zabrinutost zbog sigurnosti opskrbe energijom, političke elite žurno su djelovale donošenjem hitnih mjera radi smanjenja ovisnosti o ruskom plinu i sniženja prekomjernih cijena. Izvanredne okolnosti zahtijevale su izvanredne

mjere, čime je sigurnost opskrbe energentima (plinom) izdvojena iz uobičajenoga političkog procesa i postala je fokus izvanrednih mjera i aktivnosti.

Kao odgovor na „energetski rat“ i Vlada Republike Hrvatske urgentno je djelovala u cilju zaštite gospodarstva i građana od izravnog utjecaja rastućih cijena energenata na tržištima Europske unije. U veljači 2022. donesen je paket mjera koje su obuhvaćale ograničavanje rasta cijena plina i električne energije, sniženje stope poreza na dodanu vrijednost na prirodni plin, toplinsku energiju, neke prehrambene i poljoprivredne proizvode, subvencije na cijenu plina iz kućanstava, uvođenje potpora mikro, malim i srednjim poduzetnicima, kao i promjene u sustavu naknada socijalno ugroženima i umirovljenicima (Vlada Republike Hrvatske, 2022). Nadalje, do rujna 2023. Vlada Republike Hrvatske donijela je još četiri paketa mjera za ublažavanje posljedica energetske krize, očuvanje standarda građana i održanje konkurentnosti gospodarstva. Također, radi rješavanja problema sigurnosti opskrbe Vlada Republike Hrvatske je poduzela mjere za smanjenje potražnje i usvojila Smjernice za uštedu energije za razdoblje od 1. kolovoza 2022. do 31. ožujka 2023. (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2022) čijom provedbom je potrošnja plina u Hrvatskoj smanjena 22 % u usporedbi s prethodnim petogodišnjim prosjekom.

Prema Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine koju je donio Hrvatski sabor 2021. godine, nacionalna sigurnost i sigurnost uopće središnja su pitanja uspješnog razvoja demokratskih društava, koja zbog svoje otvorenosti i transparentnosti te brzoga tehnološkog razvoja postaju sve ranjivija na različite oblike prijetnji čiji je nositelj čovjek i na ugroze čiji su uzrok različite prirodne pojave i procesi (Hrvatski sabor, 2021). U skladu s ustavnim odredbama, Republika Hrvatska donosi strategiju nacionalne sigurnosti koja se, polazeći od najviših vrednota ustavnog poretka, formira na temelju analize geostrateškog i geopolitičkog položaja, identifikacije nacionalnih interesa te ocjene sigurnosnih prijetnji, rizika i izazova s kojima se Hrvatska suočava i može suočiti u budućnosti. „Strateški dokumenti s područja nacionalne sigurnosti ishodište su provedbenog zakonodavstva i služe usmjeravanju operativnih politika. Ako oni nisu usklađeni sa suvremenim sigurnosnim trendovima, ne mogu zadovoljavajuće anticipirati prijetnje i rizike nacionalnoj sigurnosti te tako ne služe svojoj svrsi“ (Tatalović i Lacović, 2021: 5).

„Sigurnost energetskog sektora Republike Hrvatske direktno utječe na kreiranje politike i strategije nacionalne sigurnosti“ (Vrdoljak, 2019: 46) Koncept energetske sigurnosti analiziran je kroz pozicioniranje u strateškom okviru nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske na primjeru jedinih dviju strategija nacionalne sigurnosti, iz 2002. i 2017. godine. Analizom strategija zaključuje se da postoje razlike u pristupu tom sigurnosnom

problemu. Strategija nacionalne sigurnosti iz 2002. godine, iako uz tradicionalnu vojnu ugrozu razmatra i netradicionalne izazove i prijetnje, eksplicitno ne spominje energetske sigurnost. Konkretno, Strategija razmatra energetske sigurnost Republike Hrvatske kroz njezin geopolitički položaj na tranzitnim dobavnim pravcima energenata i kao sigurnosnu prijetnju prepoznaje mogućnost sukoba na tim pravcima, kao i na područjima koja su izvori energenata. Međutim, Strategija nije uključila značajne elemente za osnaživanje energetske sigurnosti kao što je uspostava novih nacionalnih kapaciteta za proizvodnju, prijenos i skladištenje energije, diversifikaciju i povećanje raznolikosti izvora energije te pronalaženje različitih dobavnih energetskih pravaca. Nadalje, dokument ne spominje ni zajedničku koordinaciju sa susjednim zemljama, posebno državama članicama Europske unije u cilju postizanja energetske sigurnosti opskrbe energijom što je ključno za brzu i učinkovitu reakciju kojoj svjedočimo u kontekstu provedbe plana REPowerEU. Nastavno na takav pristup sagledavanju energetske sigurnosti, Matika i Srbljinović (2009) upućuju na to da nacionalna sigurnost u dijelu koji se odnosi na energetske dimenzije mora i dalje proučavati područja kao što su „geopolitički aspekti, povezanost energetske sigurnosti s obrambenim sposobnostima Hrvatske, povezanost energetske sigurnosti sa sigurnošću okoliša te adekvatnost i sigurnost infrastrukture“ (Matika i Srbljinović, 2009: 17).

Nakon petnaest godina, 2017. godine, Hrvatski sabor usvojio je novu Strategiju nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske koja uzima u obzir okolnosti do kojih je došlo ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju i NATO koji je „promijenio karakter, hijerarhiju i intenzitet ugroza“ (Tatalović i Lacović, 2021: 6). Slijedom promjena, a s obzirom na činjenicu da je „nacionalna sigurnost Hrvatske nerazdvojno povezana sa stanjem sigurnosti u neposrednom okruženju (Matika i Srbljinović, 2009: 14), u Strategiji je uočljivo usklađivanje strateškog okvira nacionalne sigurnosti s trendovima koji upućuju i na veću integraciju energetske sigurnosti u koncept nacionalne sigurnosti. Navedeno je da je osiguravanje stabilne opskrbe energijom po prihvatljivim cijenama, uz očuvanje energetske sigurnosti, ključno je za razvoj suvremenih država.

Za razliku od prethodne, u ovoj Strategiji nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske se navodi potreba za diversifikacijom izvora nafte i plina, pri čemu je Republika Hrvatska postavljena kao energetska spona jugoistočne, srednje i sjeverne Europe te prema daljnjem azijskom prostoru. Naglašena je nužnost ostvarivanja novih putova i kanala opskrbe energentima, povećanja dostupnosti energetskih izvora i osiguravanja dodatnih skladišta uz razvoj energetske infrastrukture samostalno i u suradnji s privatnim sektorom i međunarodnim partnerima. U tom smislu strateški projekti poput LNG terminala za koji se

predviđa i povećanje kapaciteta, kao i povećanja kapaciteta transporta plina prema Mađarskoj i Sloveniji čiji pravci služe opskrbi regije pridonose smanjenju ovisnosti o određenim pravcima dobave energenata, čime se povećava otpornost na prekide u opskrbi te imaju ključnu ulogu u jačanju nacionalne i energetske sigurnosti države. Nadalje, uz to što je projekt LNG terminal u funkciji gospodarskog rasta i razvoja Republike Hrvatske, njegovom realizacijom Hrvatska postala je značajan čimbenik u kreiranju energetske sigurnosti središnje i jugoistočne Europe u opskrbi prirodnim plinom. Također, Strategija upućuje na nastavak izgradnje infrastrukture s ciljem opskrbe energentima u svim područjima Republike Hrvatske. U tom kontekstu od značaja je razvoj plinske mreže, a od 2017. do 2022. godine duljina distribucijskih plinovoda povećana sa 17.756 km na 18.702 km (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023).

Strategija ukazuje i na postojanje mogućnosti za daljnju diversifikaciju izvora energije kroz energetske tranzicije izgradnjom postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora jer Hrvatska raspolaže velikim potencijalom obnovljivih izvora u obliku vode, vjetra, sunca, geotermalne energije i biomase. Stoga, Strategija upućuje na povećano korištenje obnovljivih izvora energije koji postaju sve značajniji u ukupnoj opskrbi energijom Republike Hrvatske. Prema objavljenim podacima, proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora energije u Hrvatskoj porasla je s 1.899,1 GWh u 2017. na 3.610,8 GWh u 2022. godini (Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2018; Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023). Također, uočava se trend porasta u instaliranim kapacitetima za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije od 761 MW u 2017. godini na 1.413,7 MW u 2022. godini (Ibid).

U konačnici, Strategija ukazuje i na prilike za širenje, među ostalim i energetske suradnje te izgradnju politika povjerenja i dijaloga. Kao članica Europske unije, Republika Hrvatska ima obvezu preuzeti odgovornosti u području sigurnosti opskrbe energijom i energetske tranzicije. Od početka Europske unije, energetika je jedan od temeljnih segmenata koji povezuje države članice Europske unije u političkom i gospodarskom smislu. Suradnja na području energetske sigurnosti ključna je za države članice jer se one suočavaju s mnogobrojnim prijetnjama povezanim s nedostatkom vlastitih izvora energije, visokim cijenama uvoznih energenata i prekidima u lancu opskrbe što se direktno odražava na nacionalnu sigurnost. Prema Radić Đozić (2017), „višestruko ponavljanje vanjskih kriznih događaja otvorilo je put vertikalnom produbljivanju integracije na području europske energetske politike jer realizacija ciljeva Europske energetske unije nužno pretpostavlja do sada neviđenu razinu suradnje između država“ (Radić Đozić; 2017: 46). U tom pogledu,

zajedničko djelovanje u skladu s ciljevima postizanja energetske sigurnosti i provedbi energetske tranzicije prioritet je zajedničke europske energetske politike. U kontekstu aktualnih geopolitičkih zbivanja europska sigurnost opskrbe energijom nije dovedena u pitanje zbog otpornosti postojećeg strateškog okvira, povećanoj pripravnosti temeljenoj na solidarnosti među državama članicama, brzom političkoj potpori i uspješnoj suradnji s međunarodnim partnerima (European Commission, 2022a).

7. ZAKLJUČAK

Razvojem društva mijenjaju se sigurnosne prijetnje te su potrebni kontinuirani napori za njihovo prepoznavanje i prilagodbu sigurnosnih politika. Također, proširenje sigurnosnog koncepta izvan tradicionalnih vojnih prijetnji na nevojne, odnosno netradicionalne ugroze upućuje na to da bilo koje pitanje može postati sigurnosno pitanje. Promjenama u društvu stvaraju se novi oblici ugrožavanja nacionalne sigurnosti, a fokus se proširio na različita područja uključujući i energetiku. Tradicionalno poimanje sintagme energetska sigurnost bilo je usmjereno na sigurnost opskrbe energentima i stabilnost cijena energenata. Međutim, suvremeni sigurnosni izazovi na području energetske sigurnosti uključuju probleme kao što su rastuća potražnja za energijom, sve veća ovisnost o uvozu energije, prekidi u opskrbi energentima, ograničena diversifikacija izvora energije i dobavnih pravaca, visoke i nestabilne cijene energije te ugrožavanje energetske infrastrukture. Aktualna geopolitička zbivanja i kriza s dobavom energenata u kontekstu rusko-ukrajinskog rata navode na dublje promišljanje o energetske sigurnosti, a polazimo od vlastitih potreba za energentima jer je potreba za energijom osnovna ljudska potreba. Međutim, dimenzija energetske sigurnosti nadilazi osobne interese i ključna je za vojni, gospodarski, politički, okolišni i društveni sektor što se odražava i na kreiranje nacionalnih sigurnosnih politika.

Republika Hrvatska kroz strateški okvir nacionalne sigurnosti osim na tradicionalne prijetnje pozornost usmjerava i na one netradicionalne. Na temelju komparativne analize strategija nacionalne sigurnosti iz 2002. i 2017. godine vidljivo je da se koncept energetske sigurnosti mijenja. Energetska sigurnost prepoznata je kao nacionalni sigurnosni interes, a promatranje energetske sigurnosti s geopolitičkog aspekta je prošireno. To obuhvaća ne samo sigurnost i pouzdanost opskrbe energijom, nego i raznovrsnost izvora energije uključujući korištenje obnovljivih izvora te jačanje energetske učinkovitosti što predstavlja ključne elemente energetske tranzicije čime se smanjuje ranjivost društva pred potencijalnim poremećajima u opskrbi i promjenama cijena energije. Osim toga, kroz strateški okvir nacionalne sigurnosti istaknuta je važnost unaprjeđenja energetske infrastrukture, što omogućuje stabilan prijenos, distribuciju i skladištenje energije. Sve to povezano je s vanjskom politikom koja uključuje suradnju s drugim državama, partnerstva u cilju zajedničkog osiguranja opskrbe energijom te prilagodbu na geopolitičke promjene. Glavni cilj ovakvog pristupa je osigurati stabilnost i sigurnost unutar energetske sektora Republike Hrvatske koji će omogućiti uravnotežen i kontinuiran razvoj pojedinca, društva i države na što upućuje strateški okvir nacionalne sigurnosti. S tog aspekta, potvrđene su hipoteze rada da

energetska sigurnost predstavlja značajan element nacionalne sigurnosti u Republici Hrvatskoj, a dostatnost i dostupnost energije, kao i sigurnost opskrbe energijom ključni su elementi politike energetske sigurnosti te da je energetska tranzicija nužna radi jačanja energetske sigurnosti jer pridonosi energetskej diversifikaciji i sigurnosti opskrbe energijom.

Sigurnosna prijetnja u vidu energetske krize u današnjem kontekstu ukazala je na važnost pripravnosti i otpornosti država no mora se osvijestiti da u pojedinim situacijama država samostalno ne može odgovoriti na suvremene prijetnje. Od početaka Europske unije, energetika je jedan od temeljnih segmenata koji povezuje države članice Europske unije u političkom i gospodarskom smislu. U tom pogledu, zajedničko djelovanje u skladu s ciljevima postizanja energetske sigurnosti i provedbi energetske tranzicije prioritet je zajedničke europske energetske politike. Istovremeno, koordinacija i suradnja na razini Europske unije pokazali su se učinkovitima, rezultirajući povećanim jedinstvom među državama članicama te većim geopolitičkim utjecajem Europske unije. Nadalje, otpornost i usklađivanje zajedničkog djelovanja država članica Europske unije i dalje su ključni za osiguravanje energetske sigurnosti, jačanje energetske neovisnosti i provođenja energetske tranzicije.

Ovaj rad završava izjavom tadašnjeg ministra gospodarstva i održivog razvoja Davora Filipovića na tradicionalnoj konferenciji Jutarnjeg lista „Energetika 2023. – sigurnost opskrbe i cijene energenata“, održanoj u siječnju 2023. godine, koja slikovito odražava sadašnji sigurnosni kontekst: „Sigurnost je ključna tema na razini Europskog vijeća i svih političkih razina diljem svijeta. Događaju se globalne, tektonske promjene. Ruše se obrasci stvarani desetljećima, a kreiraju novi.“

Popis literature

- Arias, Ana i dr. (2023) Advancing the European energy transition based on environmental, economic and social justice. *Sustainable Production and Consumption* 43: 77-93.
- Akrap, Gordan (2019) Suvremeni sigurnosni izazovi i zaštita kritičnih infrastruktura. *Strategos* 3(2): 37-49.
- Azzuni, Abdelrahman i Breyer, Christian (2018) Definitions and dimensions of energy security: a literature review. *Wiley Periodicals. Wiley Interdisciplinary Reviews: Energy and Environment* 7(1): 1-34.
- Bilandžić, Mirko (2012) Prema strategiji „nacionalne“ sigurnosti Europske unije? – Analiza Strategije unutarnje sigurnosti Europske unije. *Policija i sigurnost* 21(1): 49-69.
- Bilandžić, Mirko (2017) Socijalna politika (sigurnost) kao područje nacionalne sigurnosti: prilog raspravi o kritičkim sigurnosnim studijama. *Revija za socijalnu politiku* 24(3): 343-358.
- Bilandžić, Mirko (2021) Sekuritizacija zdravlja i (ne)sigurnost ustavnog poretka. *Međunarodne studije XXI*(1): 11-22.
- Buzan, Barry i dr. (1998) *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Pub.
- Cvrtila, Vlatko i Odak Krasić, Stana (2015) Sekuritizacija i suvremeni izazovi upravljanja otpadom. U: Anić Vučinić, Aleksandra i Kalambura, Sanja (ur) *Uloga komunikacije u gospodarenju otpadom* (str. 273-284). Varaždin: Geotehnički fakultet.
- Domjančić, Stjepan i Gracin, Dijana (2016) Kako promišljati strategiju u području sigurnosti i obrane? *Polemos XIX*(37): 101-119.
- Elbassoussy, Ahmed (2019) European energy security dilemma: major challenges and confrontation strategies. *Review of Economics and Political Science* 4(4): 321-343.
- Emmers, Ralf. (2010) Sekuritizacija. U: Collins, Alan. (ur) *Suvremene sigurnosne studije* (str. 133-150). Zagreb: Politička kultura.
- European Commission (2014) *European Energy Security Strategy* Communication from the Commission to the European Parliament and the Council COM(2014) 330 final 28. 5. 2014. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330> Pristupljeno 22. listopada 2023.
- European Commission (2015) A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the

- Committee of the Regions and the European Investment Bank COM(2015) 80 final 25.2.2015. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1&format=PDF Pristupljeno 30. listopada 2023.
- European Commission (2019) *The European Green Deal* Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM/2019/640 final 11. 12. 2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN> Pristupljeno 2. siječnja 2024.
- European Commission (2022a) *State of the Energy Union 2022* Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM(2022) 547 final 18. 10. 2022. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0547> Pristupljeno 22. listopada 2023.
- European Commission (2022b) *REPowerEU Plan* Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM(2022) 230 final 18. 5. 2022. https://energy.ec.europa.eu/system/files/2022-05/COM_2022_230_1_EN_ACT_part1_v5.pdf Pristupljeno 22. listopada 2023.
- European Commission (2023a) *EU 2022 – Opće izvješće o aktivnostima Europske unije*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/0300> Pristupljeno 19. prosinca 2023.
- European Commission (2023b) *State of the Union 2023*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/453369> Pristupljeno 19. prosinca 2023.
- European Commission (2023c) *EU energy in figures – Statistical pocketbook*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2833/502436> Pristupljeno 2. siječnja 2024.
- European Commission (2023d) *Commission Staff Working Document: Assessment of the draft updated National Energy and Climate Plan of Croatia*. https://commission.europa.eu/system/files/2023-12/SWD_Assessment_draft_updated_NECP_Croatia_2023.pdf Pristupljeno 16. prosinca 2023.
- Federal Foreign Office (2023) Robust. Resilient. Sustainable. Integrated Security for Germany: National Security Strategy.

- <https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/National-Security-Strategy-EN.pdf>
Pristupljeno 4. siječnja 2024.
- Government Resolution 1163/2020 (2020) Hungary's National Security Strategy, Magyar Közlöny. <https://honvedelem.hu/hirek/government-resolution-1163-2020-21st-april.html> Pristupljeno 5. siječnja 2024.
- Granić, Goran (2019) U susret energetske tranziciji . *Nafta i Plin*, 39(158): 30-40.
- Hrvatski sabor (2002) Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. *Narodne novine* 32.
- Hrvatski sabor (2013) Zakon o kritičnim infrastrukturama. *Narodne novine* 56.
- Hrvatski sabor (2015) Bilten br. 8.
https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/multimedija/2018-02/bilteni/Sabor_bilten_eu-poslovi_4-2015.pdf Pristupljeno 7. siječnja 2024.
- Hrvatski sabor (2017) Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. *Narodne novine* 73.
- Hrvatski sabor (2020) Strategija energetskeg razvoja Republike Hrvatske do 2030. s pogledom na 2050. godinu. *Narodne novine* 25.
- Hrvatski sabor (2021) Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine. *Narodne novine* 13.
- International Energy Agency (2023) What is energy security? <https://www.iea.org/topics/energysecurity/whatisenergysecurity> Pristupljeno 28. prosinca 2023.
- Mata Pérez, María de la Esperanza i dr (2019) The multi-speed energy transition in Europe: Opportunities and challenges for EU energy security. *Energy Strategy Reviews* (26), art. no. 100415.
- Matika, Dario i Srbljinović, Armano (2009) Nacionalna sigurnost i obrana Republike Hrvatske u Euroatlantskom kontekstu. U: Smerić, Tomislav i Sabol, Gabrijela Sabol (ur) *Sigurnost i obrana Republike Hrvatske u euroatlantskom kontekstu* (str. 11-20). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Mudrić, Mišo (2019) Energetska sigurnost. U: Mikac, Robert (ur) *Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske u 21. stoljeću* (str. 117-146). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Miljenić, Orsat (2018) Energetska unija i sigurnost opskrbe prirodnim plinom. *Zagrebačka pravna revija* 7(1): 7-32. <https://hrcak.srce.hr/file/314647> Pristupljeno 3. siječnja 2024.

- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2020) *Energija u Hrvatskoj 2019*.
https://mingor.gov.hr/UserDocsImages/UPRAVA%20ZA%20ENERGETIKU/Energija_u_Hrvatskoj/Energija_u_Hrvatskoj_2019-2.pdf Pristupljeno 16. siječnja 2024.
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2022) Smjernice za uštedu energije u Republici Hrvatskoj.
<https://mingor.gov.hr/UserDocsImages/slike/Vijesti/2022/Smjernice%20za%20u%C5%A1tedu%20energije%20u%20Republici%20Hrvatskoj.pdf> Pristupljeno 5. siječnja 2024.
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023) *Energija u Hrvatskoj 2022*.
https://mingor.gov.hr/UserDocsImages/slike/Vijesti/2022/Energija%20u%20HR%2022_WEB_%20Velika.pdf Pristupljeno 5. siječnja 2024.
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023) Ministar Filipović na konferenciji „Energetika 2023. – sigurnost opskrbe i cijene energenata“ 25. 1. 2023.
<https://mingor.gov.hr/vijesti/ministar-filipovic-na-konferenciji-energetika-2023-sigurnost-opskrbe-i-cijene-energenata/9111> Pristupljeno 10. studenoga 2023.
- Ministarstvo obrane (2019) Vlada prihvatila Izvješće o provedbi Strategije nacionalne sigurnosti 17.1.2019. <https://www.morh.hr/vlada-prihvatila-izvjesce-o-provedbi-strategije-nacionalne-sigurnosti> Pristupljeno 10. studenoga 2023.
- Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (2018) *Energija u Hrvatskoj 2017*.
https://mingor.gov.hr/UserDocsImages/UPRAVA%20ZA%20ENERGETIKU/Energija_u_Hrvatskoj/Energija%20u%20Hrvatskoj%202017.godinu.pdf Pristupljeno 5. siječnja 2024.
- Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (2019) *Integrirani nacionalni energetske i klimatski plan za Republiku Hrvatsku za razdoblje od 2021. do 2030. godine*.
https://mingor.gov.hr/UserDocsImages/UPRAVA%20ZA%20ENERGETIKU/Strategije,%20planovi%20i%20programi/hr%20necp/Integrirani%20nacionalni%20energetski%20i%20klimatski%20plan%20Republike%20Hrvatske%20%20_final.pdf
Pristupljeno 5. rujna 2023.
- National Security Strategy of The United States of America (2022)
<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> Pristupljeno 29. prosinca 2023.

- Pokaz, Ivan (2019) Sustav domovinske sigurnosti. U: Mikac, Robert (ur) *Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske u 21. stoljeću* (str. 29-62). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Radić Đozić, Jelena (2017) Stvaranje Europske energetske unije i dnevni red političkog odlučivanja EU-a. *Strategos* 1(2): 41-78.
- Radić Đozić, Jelena (2020) Politizacija i sekuritizacija plinske trgovine – studija slučaja odnosa Europske unije i Ruske Federacije. Doktorski rad. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Radić Đozić, Jelena (2021) Koncept energetske sigurnosti u suvremenim sigurnosnim studijama. *Međunarodne studije XXI*(2): 37-61.
- Radić Đozić, Jelena (2022) *Korištenje plinske trgovine između Europske unije i Ruske Federacije u politici moći*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Tatalović, Siniša (2008) Energy Security and Security Policies: The Republic of Croatia in Comparative Perspective. *Politička misao* 45(5): 115-134.
- Tatalović, Siniša (2009) Energetska sigurnost i zaštita kritične infrastrukture: utjecaj na politike nacionalne sigurnosti. U: Krajcar, Slavko (ur) *Energetska sigurnost i kritična infrastruktura* (str. 27-41). Zagreb: Fakultet elektrotehnike i računarstva.
- Tatalović, Siniša (2011) Treba li Hrvatskoj nova strategija nacionalne sigurnosti? *Političke analize* 2(6): 34-37. <https://hrcak.srce.hr/file/151397> Pristupljeno 11. lipnja 2023.
- Tatalović, Siniša i Bilandžić, Mirko (2005) *Osnove nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija.
- Tatalović, Siniša i Lacović, Tomislav (2021) Čemu sigurnosne studije? *Političke analize* 3(12): 3-6. <https://hrcak.srce.hr/142012> Pristupljeno 29. prosinca 2023.
- Tatalović, Siniša i Malnar, Dario (2023) Sustav nacionalne sigurnosti. U: Mikac, Robert (ur) *Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske u 21. stoljeću, knjiga 2* (str. 61-95). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Tatalović, Siniša i dr. (2008) *Suvremene sigurnosne politike. Države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Trut, Damir (2020) Utjecaj normativnog okvira na upravljanje kritičnom infrastrukturom. U: Novak, Dubravko (ur) *Istraživački dani Visoke policijske škole – Razumijevanje novih sigurnosnih izazova* (str. 531-544). Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
- Ured predsjednika Republike Hrvatske (2021) Vijeće Predsjednika Republike za energetske tranzicije predstavilo Smjernice za ubrzanje energetske tranzicije 15.12.2021. <https://www.predsjednik.hr/vijesti/vijece-predsjednika-republike-za-energetsku->

- tranziciju-predstavilo-smjernice-za-ubrzanje-energetske-tranzicije Pristupljeno 22. rujna 2023.
- Vlada Republike Hrvatske (2015) Odluka o proglašenju projekta LNG terminal (izgradnja prihvatnog terminala za ukapljeni prirodni plin na otoku Krku) strateškim investicijskim projektom Republike Hrvatske. *Narodne novine* 78.
- Vlada Republike Hrvatske (2019) *Izješće o provedbi Strategije nacionalne sigurnosti*. <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/2019/138%20sjednica%20VRH/138%20-%203.pdf> Pristupljeno 10. listopada 2023.
- Vlada Republike Hrvatske (2022) Odluka o povećanju sigurnosti opskrbe plinom izgradnjom plinovoda Zlobin – Bosiljevo i povećanjem kapaciteta LNG terminala na 6,1 milijardu kubičnih metara plina godišnje. *Narodne novine* 96.
- Vlada Republike Hrvatske (2022) Predstavljen paket mjera za ublažavanje rasta cijena energenata vrijedan 4,8 milijardi kuna 16. 2. 2022. <https://vlada.gov.hr/vijesti/predstavljen-paket-mjera-za-ublazavanje-rasta-cijena-energenata-vrijedan-4-8-milijardi-kuna/33907> Pristupljeno 5. siječnja 2024.
- Vlada Republike Hrvatske (2023) Sustav domovinske sigurnosti funkcionalan i spreman za požarnu sezonu 16. 6. 2023. <https://vlada.gov.hr/vijesti/sustav-domovinske-sigurnosti-funkcionalan-i-spreman-za-pozarnu-sezonu/38520> Pristupljeno 16. siječnja 2024.
- Vrdoljak, Ivana (2019) Energetska sigurnost u Republici Hrvatskoj. U: Toth, Ivan (ur.). „Dani kriznog upravljanja (str. 35-50). Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica
- Yergin, Daniel (1988) Energy Security in the 1990s. *Foreign Affairs* 67: 110-132.

Sažetak

Koncept energetske sigurnosti ima višedimenzionalni karakter jer ovisnost o energentima nadilazi područje energetike te se ogleda u gospodarskom, vojnom, političkom, društvenom i okolišnom sektoru. Ovakav integrirani pristup ključan je za odgovarajuće pozicioniranje i osnaživanje koncepta energetske sigurnosti u okviru nacionalne sigurnosti. U radu se analiziraju odgovori na istraživačko pitanje: Postoji li u Republici Hrvatskoj razrađen koncept energetske sigurnosti iz perspektive nacionalne sigurnosti? Također, u radu se analizira je li se i u kojem opsegu promijenio „status“ energetske sigurnosti u konceptu nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. Analiza u radu se temelji se na longitudinalnom praćenju razvoja koncepta okvira energetske sigurnosti u razdoblju od donošenja prve Strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske do danas i to na primjeru do sada usvojenih strategija nacionalne sigurnosti 2002. i 2017. godine. S obzirom na to da je fokus interesa pozicioniranje energetske sigurnosti u okviru nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, radom se želi pridonijeti razumijevanju potrebe za daljnjim razvojem i osnaživanjem koncepta energetske sigurnosti u okviru nacionalne sigurnosti te potaknuti daljnja istraživanja s ciljem definiranja aktivnosti i mjera za povećanje otpornosti Republike Hrvatske na poremećaje u energetske sektoru kao doprinos energetske sigurnosti i nacionalnoj sigurnosti.

Ključne riječi: sigurnost, energija, energetska sigurnost, energetska tranzicija, nacionalna sigurnost

Abstract

The concept of energy security has a multidimensional character because dependence on energy sources extends beyond the field of energy and is reflected in the economic, military, political, social, and environmental sectors. Such an integrated approach is crucial for the appropriate positioning and strengthening of the concept of energy security within the framework of national security. This paper analyses the answers to the research question: Is there an elaborate concept of energy security in the Republic of Croatia from the perspective of national security? Additionally, this paper analyses whether and to what extent the “status” of energy security has changed in the concept of national security of the Republic of Croatia. The analysis in this paper is based on longitudinal monitoring of the development of the concept of the energy security framework in the period from the adoption of the first National Security Strategy of the Republic of Croatia until today, based on the example of national security strategies adopted so far in 2002 and 2017. Since the focus of interest is positioning energy security within the framework of national security of the Republic of Croatia, this research aims to contribute to the understanding of the need for further development and strengthening of the concept of energy security within the framework of national security and to stimulate further research with the aim of defining activities and measures to increase the resilience of the Republic of Croatia to disturbances in the energy sector as a contribution to energy security and national security.

Key words: security, energy, energy security, energy transition, national security